

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าแป๋
อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ (๑) รัฐต้องอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย

ภูมิปัญญาไทย หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งทางสังคม และเศรษฐกิจ เนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เกิดขึ้นจากความรอบรู้ ประสบการณ์ แนวคิดที่สังคม หรือชุมชนได้ถ่ายทอด สืบสานต่อกันมา ด้วยคนไทยแต่โบราณ มีภูมิปัญญาฉลาดล้ำลึก ในการประดิษฐ์คิดค้น สร้างสรรค์ เพื่อใช้ประโยชน์ จากสิ่งแวดล้อม แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เพื่อการดำรงชีวิตอย่างสุขกาย สบายใจ โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านปัจจัยพื้นฐาน แห่งการดำรงชีพ ประกอบด้วยความสามารถ ในการแสวงหาอาหาร การปลูกสร้างที่อยู่อาศัย การคิดค้นประดิษฐ์สิ่งทอ เพื่อการนุ่งห่ม และความรู้ในการบำบัดรักษา โรคร้ายไข้เจ็บ ซึ่งช่วยให้สังคมไทย นับแต่อดีตดำรงอยู่ได้อย่างสุขสงบ สืบถึงปัจจุบัน

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลป่าแป๋ ได้เห็นความสำคัญปัญญาท้องถิ่นจึงได้จัดทำ ฐานข้อมูลปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านหรือประชาชนท้องถิ่นเพื่อให้มีข้อมูลเป็นปัจจุบัน เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้ ไม่ให้สูญหายไปจากท้องถิ่นและจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน ในการค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลป่าแป๋ต่อไป

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
องค์การบริหารส่วนตำบลป่าแป๋

ฐานข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น / ปราชญ์ชาวบ้าน

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าแป๋ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้มาจากปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่างๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตร

ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาให้เรา มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน คือ

การอนุรักษ์ คือ การบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้เช่น ประเพณีต่าง ๆ ทัศนคติ และคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม

การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่น การรื้อฟื้นดนตรีไทย

การประยุกต์ คือ การปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษาสมัยใหม่ การทำพิธีบวงสรวงต้นไม้ เพื่อให้เกิดสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาป่ามากยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีการทำบุญข้าวเปลือกที่วัด มาเป็นการสร้างธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน

การสร้างใหม่ คือ การค้นคิดใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์โปงลาง การคิดโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยอาศัยคุณค่าความเชื่ออาหารที่ชาวบ้านเคยมีต่อกันมาหารูปแบบใหม่ เช่น การสร้างธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ การรวมกลุ่มแม่บ้าน เยาวชน เพื่อทำกิจกรรมกันอย่างมีระบบมากยิ่งขึ้น

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันทำมาหากิน การร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติ ศาสนา พิธีกรรมและประเพณี

ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เป็นแนวทาง หลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัว ความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสัมพันธ์กับผู้ล่วงลับไปแล้ว กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกับธรรมชาติ

ความรู้เรื่องทำมาหากินมีอยู่มาก เช่นการทำไร่ทำนา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การจับปลา จับสัตว์ การทอผ้า ทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม ซึ่งมีลวดลายที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและความคิดของชาวบ้าน การทำเครื่องปั้นดินเผา การแกะสลักไม้และหิน ซึ่งจะพบได้จากโบราณสถานในพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ

ความคิดและการแสดงออก

เพื่อจะเข้าใจภูมิปัญญาชาวบ้าน จำเป็นต้องเข้าใจความคิดของชาวบ้านเกี่ยวกับโลกหรือที่เรียกว่า โลกทัศน์ และเกี่ยวกับชีวิตที่เรียกว่า ชีวิตทัศน์ สิ่งเหล่านี้เป็นนามธรรมอันเกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงกับการแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรม

แนวคิดเรื่องความสมดุล เป็นแนวคิดพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน การแพทย์แผนไทยหรือที่เคยเรียกกันว่า การแพทย์แผนโบราณ นั้นมีหลักการว่า คนมีสุขภาพดีเมื่อร่างกายมีความสมดุลระหว่างธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ คนเจ็บป่วยได้เพราะธาตุขาดความสมดุล

ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านในชุมชน ความสัมพันธ์ที่ดี มีหลักเกณฑ์ที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนมา เช่น ลูกควรปฏิบัติอย่างไรกับพ่อแม่ กับญาติพี่น้อง กับผู้สูงอายุ พ่อแม่ควรเลี้ยงดูลูกอย่างไร ความเอื้ออาทรต่อกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยเฉพาะในยามทุกข์ยากหรือมีปัญหา

ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ผู้คนสมัยก่อนพึ่งพาอาศัยธรรมชาติแทบทุกด้าน ตั้งแต่อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังไม่พัฒนาก้าวหน้าเหมือนทุกวันนี้ ยังไม่มีระบบการค้าแบบสมัยใหม่ ไม่มีตลาด ชาวบ้านมีหลักเกณฑ์ในการใช้สิ่งของในธรรมชาติ ไม่ตัดไม้อ่อน ทำให้ต้นไม้ในป่าขึ้นแทนที่ถูกตัดไปได้ตลอดเวลา

ชาวบ้านยังรู้จักสารเคมี ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง ฆ่าหญ้า ฆ่าสัตว์ ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ใช้สิ่งของในธรรมชาติให้เกื้อกูลกัน ใช้มูลสัตว์ ไข่มุข ไบโม่ไบโอบัวที่เนาเปื้อนเป็นปุ๋ย ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ น้ำสะอาดและไม่เหือดแห้ง ชาวบ้านเคารพธรรมชาติ เชื่อว่ามีเทพมีเจ้าสถิตอยู่ในดิน น้ำ ป่า เขา สถานที่ทุกแห่งจะทำอะไรต้องขออนุญาตและทำด้วยความเคารพและพอดีพองาม ชาวบ้านรู้คุณธรรมชาติ ที่ได้ให้ชีวิตแก่ตน พิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนแสดงออกถึงแนวคิดดังกล่าว เช่น งานบุญพิธีที่เกี่ยวกับ น้ำ ข้าว ป่าเขา รวมถึงสัตว์ บ้านเรือน เครื่องใช้ต่าง ๆ มีพิธีสวดัญข้าว เป็นต้น

ความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ชาวบ้านรู้ว่ามีมนุษย์เป็นเพียงส่วนเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งของจักรวาล ซึ่งเต็มไปด้วยความเร้นลับ มีพลังและอำนาจที่เขาไม่อาจจะหาคำอธิบายได้ ความเร้นลับดังกล่าวรวมถึงญาติพี่น้องและผู้คนที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านยังความสัมพันธ์กับพวกเขา ทำบุญและรำลึกถึงอย่างสม่ำเสมอทุกวัน หรือในโอกาสสำคัญ ๆ

การทำมาหากิน

แม้วิถีชีวิตของชาวบ้านเมื่อก่อนจะดูเรียบง่ายกว่าทุกวันนี้ และยังมีอาชีพธรรมชาติและแรงงานเป็นหลักในการทำมาหากิน แต่พวกเขาก็ต้องใช้สติปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาให้เพื่อจะได้อยู่รอด ทั้งนี้เพราะปัญหาต่าง ๆ ในอดีตก็ยังมีไม่น้อย โดยเฉพาะเมื่อครอบครัวมีสมาชิกมากขึ้น จำเป็นต้องขยายที่ทำกิน ต้องหักร้างถางพง บุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่ การปรับพื้นที่บนคันนาเพื่อทำนาซึ่งเป็นงานที่หนัก การทำไร่ทำนา ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และดูแลรักษาให้เติบโตและได้ผล เป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ การจับปลาล่าสัตว์ก็มีวิธีการ บางคนมีความสามารถมาก รู้ว่าเวลาไหนที่ใดและวิธีใดจะจับปลาได้ดีที่สุด คนที่ไม่เก่งก็ต้องใช้เวลาและได้ปลาน้อย การล่าสัตว์ก็เช่นเดียวกัน

การจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ก็เป็นความรู้ความสามารถที่มีมาแต่โบราณ คนทางภาคเหนือรู้จักบริหารน้ำเพื่อการเกษตรและการบริโภคต่างๆ โดยการจัดระบบเหมืองฝายมีการจัดแบ่งปันน้ำกันตามระบบประเพณีที่สืบทอดกันมา มีหัวหน้าที่ทุกคนยอมรับ มีคณะกรรมการจัดสรรน้ำตามสัดส่วนและตามพื้นที่ทำกิน นับเป็นความรู้ที่ทำให้ชุมชนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ใกล้ลำน้ำ ไม่ว่าจะต้นน้ำหรือปลายน้ำ ได้รับการแบ่งปันน้ำอย่างยุติธรรม ทุกคนได้ประโยชน์และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ชาวบ้านรู้จักการแปรรูปผลิตผลในหลายรูปแบบ การถนอมอาหารให้กินได้นาน การดองการหมัก เช่น ปลาร้า น้ำปลา ผักดอง ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ปลาแห้ง เนื้อแห้ง การแปรรูปข้าวก็ทำได้มากมายนับร้อยชนิด เช่น ขนมต่าง ๆ แต่ละพิธีกรรมและแต่ละงานบุญประเพณี มีข้าวและขนมในรูปแบบไม่ซ้ำกัน ตั้งแต่ขนมจีน สังขยา ไปถึงขนมในงานสารท กาละแม ขนมครก และอื่น ๆ ซึ่งยังพอมิให้เห็นอยู่จำนวนหนึ่ง ในปัจจุบันส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อขาย หรือเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน

ความรู้เรื่องการปรุงอาหารก็มีอยู่มากมายแต่ละท้องถิ่นมีรูปแบบและรสชาติแตกต่างกันไปมีมากมายนับร้อยนับพันชนิด แม้ในชีวิตประจำวันจะมีเพียงไม่กี่อย่าง แต่โอกาสงานพิธี งานเลี้ยง งานฉลองสำคัญ จะมีการจัดเตรียมอาหารอย่างดีและพิถีพิถัน

การทำมาหากินในประเพณีเดิมนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การเตรียมอาหาร การจัดขนมและผลไม้ ไม่ได้เป็นเพียงเพื่อให้รับประทานและอร่อย แต่ให้ได้ความสวยงาม ทำให้สามารถสัมผัสกับอาหารนั้นไม่เพียงแต่ทางปากและรสชาติของลิ้น แต่ทางตาและทางใจ การเตรียมอาหารนั้นเป็นงานศิลปะที่ปรุงแต่งด้วยความตั้งใจ ใช้เวลา ฝีมือ และความรู้ความสามารถชาวบ้านสมัยก่อนส่วนใหญ่จะทำนาเป็นหลักเพราะเมื่อมีข้าวแล้วก็สบายใจ ใช้อื่นพอหาได้จากธรรมชาติ เสร็จหน้างานก็จะทำงานหัตถกรรม การทอผ้า ทำเสื่อ เลี้ยงไหม เลี้ยงไหม ทำเครื่องมือสำหรับจับสัตว์ เครื่องมือการเกษตร และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น หรือเตรียมพื้นที่เพื่อการทำนาครั้งต่อไป

หัตถกรรมเป็นทรัพย์สินและมรดกทางภูมิปัญญาที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอย่างหนึ่งของบรรพบุรุษเพราะเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อและคุณค่าต่าง ๆ ที่สั่งสมมาแต่มนาน ลายผ้าไหม ผ้าฝ้าย ฝีมือในการทออย่างประณีต รูปแบบเครื่องมือที่สานด้วยไม้ไผ่ และอุปกรณ์เครื่องมือใช้ไม้สอยต่าง ๆ เครื่องดนตรี เครื่องเล่น สิ่งเหล่านี้ได้ถูกบรรจงสร้างขึ้นมามาเพื่อใช้สอย การทำบุญหรือการอุทิศให้ใครคนหนึ่ง ไม่ใช่เพื่อการค้าขาย

ชาวบ้านทำมาหากินเพียงเพื่อการยังชีพ ไม่ได้ทำเพื่อขาย มีการนำผลิตผลส่วนหนึ่งไปแลกเปลี่ยนของที่จำเป็นที่ตนเองไม่มี เช่น นำข้าวไปแลกเปลี่ยน พริก ปลา ไก่ หรือเสื้อผ้า การขายผลิตผลมีเพียงส่วนน้อย และเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อเสียภาษีให้รัฐ ชาวบ้านนำผลิตผล เช่น ข้าว ไปขายในเมืองให้กับพ่อค้าหรือขายให้กับพ่อท้องถิ่นเช่นทางภาคอีสาน เรียกว่า “นายฮ้อย” คนเหล่านี้จะนำผลผลิตบางอย่างเช่น ข้าว ปลาร้า วัว ควาย ไปขายในที่ไกล ๆ ทางภาคเหนือมีพ่อค้าวัวต่าง ๆ เป็นต้น

แม้ว่าความรู้เรื่องการค้าขายของคนสมัยก่อนไม่อาจจะนำมาใช้ในระบบตลาดเช่นปัจจุบันได้ เพราะสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากแต่การค้าที่มีจริยธรรมของพ่อค้าในอดีต ที่ไม่ได้หวังแต่เพียงกำไร แต่คำนึงถึงการช่วยเหลือแบ่งปันเป็นหลัก ยังมีคุณค่าสำหรับปัจจุบัน นอกนั้น ในหลายพื้นที่ในชนบท ระบบการ

แลกเปลี่ยนสิ่งของยังมีอยู่ โดยเฉพาะในพื้นที่ยากจนซึ่งชาวบ้านไม่มีเงินสด แต่มีผลิตภัณฑ์ต่างๆ ระบบการแลกเปลี่ยนไม่ได้ยึดหลักมาตราชั่งวัดหรือการตีราคาของสิ่งของ แต่แลกเปลี่ยนโดยการค้ำอิงถึงสถานการณ์ของผู้แลกทั้งสองฝ่ายคนที่เอาปลาหรือไก่มาของแลกข้าว อาจจะได้ข้าวเป็นถังเพราะเจ้าของข้าวค้ำอิงถึงความจำเป็นของครอบครัวเจ้าของไก่ ถ้าตีราคาเป็นเงินข้าวหนึ่งถังย่อมมีค่าสูงกว่าไก่หนึ่งตัว

การอยู่ร่วมกันในสังคม

การอยู่ร่วมกันในชุมชนดั้งเดิมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องไม่กี่ตระกูล ซึ่งได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่หรือสืบทอดบรรพบุรุษจนนับญาติกันได้ทั้งชุมชน มีคนเฒ่าคนแก่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือเป็นผู้นำ หน้าที่ของผู้เฒ่าไม่ใช่การสั่ง แต่เป็นผู้ที่ให้คำแนะนำปรึกษา มีความแม่นยำในกฎระเบียบประเพณีการดำเนินชีวิต ตัดสินไกล่เกลี่ยหากเกิดความขัดแย้ง ช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ปัญหาในชุมชนก็มีไม่น้อย ปัญหาการทำมาหากิน ฝนแล้ง น้ำท่วม โรคระบาด โจรลักวัวควาย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชนการละเมิดกฎหมายประเพณี ส่วนใหญ่จะเป็นการ "ผิดผี" คือ ผีของบรรพบุรุษ ผู้ซึ่งได้สร้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้ เช่น กรณีที่ชายหนุ่มถูกเนื้อต้องตัวหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงาน เป็นต้น

ชาวบ้านอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกัน ยามเจ็บไข้ได้ป่วย ยามเกิดอุบัติเหตุเภทภัย ยามที่โจรขโมยวัวควายข้าวของ การช่วยเหลือกันทำงานที่เรียกว่า การลงแขก ทั้งแรงกายแรงใจที่มีอยู่ก็จะช่วยเหลือเอื้ออาทรกัน การแลกเปลี่ยนสิ่งของ อาหารการกิน และอื่น ๆ จึงเกี่ยวข้องกับวิถีของชุมชน ชาวบ้านช่วยกันเก็บเกี่ยว สร้างบ้านหรืองานอื่นที่ต้องการคนมาก ๆ เพื่อจะได้เสร็จโดยเร็ว ไม่มีการจ้าง

ในชุมชนต่าง ๆ จะมีผู้มีความรู้ความสามารถหลากหลาย บางคนเก่งทางรักษาโรค บางคนทางการเพาะพืช บางคนทางการเลี้ยงสัตว์ บางคนทางด้านดนตรีการละเล่น บางคนเก่งทางด้านพิธีกรรม คนเหล่านี้ต่างก็ใช้ความสามารถเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยไม่ถือเงินเป็นอาชีพที่มีค่าตอบแทน อย่างมากก็มี "ค่าครู" แต่เพียงเล็กน้อย ซึ่งปกติแล้ว เงินจำนวนนั้นก็ใช้สำหรับเครื่องมือประกอบพิธีกรรม หรือเพื่อทำบุญที่วัดมากกว่าที่หมอยาหรือบุคคลผู้นั้นจะเก็บไว้ใช้เอง เพราะแท้ที่จริงแล้ว "วิชา" ที่ครูถ่ายทอดมาให้ลูกศิษย์จะต้องนำไปใช้เพื่อประโยชน์แก่สังคม ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว การตอบแทนจึงไม่ใช่เงินหรือสิ่งของเสมอไปแต่เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยวิธีการต่าง ๆ

ด้วยวิถีชีวิตเช่นนี้ จึงมีคำถามเพื่อเป็นการสอนคนรุ่นหลังว่า ถ้าหากคนหนึ่งจับปลาซ่อนตัวใหญ่ได้หนึ่งตัว ทำอย่างไรจึงจะกินได้ทั้งปีคนสมัยนี้อาจจะบอกว่า ทำปลาเค็ม ปลาจ๋า หรือเก็บรักษาด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่คำตอบที่ถูกต้อง คือ แบ่งปันให้พี่น้องเพื่อนบ้าน เพราะเมื่อเขาได้ปลา เขาจะทำกับเราเช่นเดียวกัน

ชีวิตทางสังคมของหมู่บ้านมีศูนย์กลางอยู่ที่วัด งานบุญกิจกรรมของส่วนรวมจะทำกันที่วัด งานบุญประเพณีต่างๆ ตลอดจนการเล่นมหรสพพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจ เป็นครูสอนลูกหลานผู้ชายซึ่งรับใช้พระสงฆ์ หรือ "บวชเรียน" ทั้งนี้ก่อนนี้ยังไม่มีโรงเรียน วัดจึงเป็นทั้งโรงเรียนและหอประชุมเพื่อกิจกรรมต่างๆ ต่อเมื่อโรงเรียนมีขึ้นและแยกออกจากวัด บทบาทของวัดและของพระสงฆ์จึงเปลี่ยนไป

ภูมิปัญญาชาวบ้านในสังคมปัจจุบัน

ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ก่อเกิดและสืบทอดกันมาในชุมชนหมู่บ้าน เมื่อหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับสังคมสมัยใหม่ ภูมิปัญญาชาวบ้านก็มีการปรับตัวเช่นเดียวกัน

ความรู้จำนวนมากได้สูญหายไปเพราะไม่มีการปฏิบัติสืบทอด เช่น การรักษาพื้นบ้านบางอย่าง การใช้ยาสมุนไพรบางชนิด เพราะหมอยาเก่ง ๆ ได้เสียชีวิตโดยไม่ได้ถ่ายทอดให้กับคนอื่น หรือถ่ายทอดแต่คนต่อมาไม่ได้ปฏิบัติเพราะชาวบ้านไม่นิยมเหมือนสมัยก่อน ใช้ยาสมัยใหม่และไปหาหมอที่โรงพยาบาลหรือคลินิกง่ายกว่า งานหัตถกรรมทอผ้าหรือเครื่องเงิน เครื่องเขิน แม้จะยังเหลืออยู่ไม่น้อย แต่ก็ได้ถูกพัฒนาไปเป็นการค้า ไม่สามารถรักษาคุณภาพและมีมือแบบดั้งเดิมไว้ได้ ในการทำมาหากินมีการใช้เทคโนโลยีทันสมัย ใช้รถไถนาแทนควาย รถอีแต๋นแทนเกวียน

การลงแขกทำนาปลูกข้าวและปลูกสร้างบ้านเรือนก็เกือบจะหมดไป มีการจ้างงานมากขึ้น แรงงานก็หายากกว่าแต่ก่อน ผู้คนอพยพย้ายถิ่น บ้างก็เข้าเมือง บ้างก็ไปทำงานที่อื่น สังคมสมัยใหม่มีระบบการศึกษาในโรงเรียนมีอนามัยและโรงพยาบาล มีโรงหนัง วิทยุ โทรทัศน์ และเครื่องบันเทิงต่างๆ ทำให้ชีวิตทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านเปลี่ยนไป มีตำรวจ มีโรงเรียน มีเจ้าหน้าที่ราชการฝ่ายปกครอง ฝ่ายพัฒนา และอื่นเข้าไปในหมู่บ้าน บทบาทของวัด พระสงฆ์ คนเฒ่าคนแก่เริ่มลดน้อยลงลงไป

การทำมาหากินก็เปลี่ยนจากการทำเพื่อยังชีพไปเป็นการผลิตเพื่อการขาย ผู้คนต้องการเงินเพื่อซื้อเครื่องบริโภคต่าง ๆ ทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป ผลผลิตจากป่าก็หมด สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ผู้นำการพัฒนาหลายคนที่มีบทบาทสำคัญในระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ เริ่มเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน หน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน และการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ประยุกต์ และค้นคิดสิ่งใหม่ ความรู้ใหม่เพื่อประโยชน์สุขของสังคม

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ในตำบลป่าแป๋

สาขาที่ ๑ ด้านเกษตรกรรม

-ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง ระบบการเกษตรที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิตเกษตรกร กระบวนการผลิต และการจัดการทุกรูปแบบ เพื่อให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ ซึ่งนำไปสู่การพึ่งตนเองและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค ประกอบด้วยระบบเกษตร 5 ประเภท ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน เกษตรธรรมชาติ และวนเกษตร

๑. ชื่อผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร (ระบุเป็นกลุ่มรายบุคคล)
ชื่อ - สกุล นางนิตยา พุกษ์พนาวัลย์ อายุ ๕๗ ปี

๒. เลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓๕๘๐๕๐๐๑๔๒๗๔๒ ปี พ.ศ. เกิด ๑ ก.ค. ๒๕๑๐

๓. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้

บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ที่ ๗ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน รหัสไปรษณีย์ ๕๘๑๑๐

องค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมยั่งยืน การพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร การทำเกษตรผสมผสานหมุนเวียน ช่วยให้ชาวบ้านสามารถใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด สามารถลดรายจ่ายในการซื้อวัตถุดิบในการประกอบอาหาร มีความมั่นคงทางด้านรายได้อย่างต่อเนื่องจากการขายผลผลิตทางการเกษตร มีความมั่นคง และมีอิสระในการใช้ชีวิต ลดการพึ่งพาจากภายนอก ใช้แรงงานในการทำเกษตรจากครัวเรือน อาศัยช่วยกันทำคนละไม้คนละมือ

แปลงผักเกษตรอินทรีย์ ปลูกพืชหมุนเวียน ทำให้มีรายได้ มีกินมีใช้ ตลอดปี

สาขาที่ ๒ หัตถกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานฝีมือหรืองานช่างที่ทำด้วยมือและอุปกรณ์อย่างง่าย โดยไม่ใช้เครื่องจักร เป็นองค์ประกอบหลักในการผลิต เช่น งานจักสาน งานทอผ้าด้วยมือ งานเย็บปักถักร้อย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปะและหัตถกรรม งานฝีมือ จักสาน เพอร์นิเจอร์ “จักสานตระกร้า กระจาดจากไม้ไผ่”

ชื่อ นายโยงู ไสสะอาดมาก เกิดเมื่อวันที่ - - พ.ศ. ๒๕๙๒ อายุ ๗๕ ปี

ที่อยู่ ๖๘ หมู่ที่ ๗ ตำบลป่าแป๋ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิธีทำ ความเป็นมา

การสานตระกร้าด้วยไม้ไผ่ของชาวบ้านป่าแป๋ มีมานานตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย ของพ่อของพ่อแล้ว (หรือที่เรียกว่าสมัยพระวอพระตา) สภาพทั่วไปของชาวบ้านป่าแป๋จะอดุมไปด้วยไม้ไผ่ที่ขึ้นตามภูเขา

การจักสานตระกร้าด้วยไม้ไผ่ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชาวบ้านที่มีมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตาทวดแล้ว และเป็นการสืบทอด ต่อๆกันมาหลายชั่วอายุคน การนำวัตถุดิบจากธรรมชาติที่อยู่ใน ท้องถิ่นตนเองมาแปรเป็นอุปกรณ์ใช้ในครัวเรือน ถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การจักสานตระกร้าด้วยไม้ไผ่สามารถถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การเรียนรู้ต่างๆ อาศัยวิธีการ ฝึกหัดและบอกเล่า ไม่มีหนังสือให้อ่าน ไม่มีบันทึก สะท้อนให้เห็นการเรียนรู้ความรู้ที่สะสมที่สืบทอดกันมาจากอดีต มาถึงปัจจุบัน หรือที่เรียกกัน ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นการถ่ายทอดความรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นนั้น คงอยู่ต่อเนื่องและยั่งยืน การจักสานตระกร้าไม้ไผ่ ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ถ่ายทอดภูมิ ปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น เกิดจากความคิดในการนำเอาไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในหมู่บ้าน นำมาแปรรูปเป็นตระกร้าเป็นกระจาดใส่ของเล็กๆ น้อยจนทำให้เป็นการเพิ่มอาชีพสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน จนปัจจุบันนี้เป็นที่นิยมกันเป็นอย่างมาก สามารถนำไปเป็นของฝากที่มีคุณค่าได้ ของฝากตำบลป่าแป๋นี้ โดยมีเป็น คนจักสานและสืบสานงานจักสานตระกร้าไม้ไผ่สืบไป

วิธีการทำตระกร้า

๑. ตัดไม้ไผ่แก่มาผ่าซีกและผ่าแบ่งเป็นเสี้ยวเล็ก ๆ ขนาดประมาณ ๑ ซม. และอีกส่วนหนึ่งผ่าประมาณ

• นิ้ว เพื่อใช้ทำขอบปากตระกร้าและมือจับ

๒. ป่าแต่ละชั้นที่ผ่าไว้ ลอกใช้แต่ส่วนเปลือก โดยใช้มีดคมๆ เหลาหรือขูดเนื้อไม้ออกและเหลือแต่ส่วนเปลือกบาง ๆ และเหนียว

๓. เริ่มต้นสานตระกร้า โดยเริ่มที่ก้นก่อน โดยใช้ส่วนที่แข็งกว่าและหนากว่าสานที่ก้น ความยาวของไม้ตามขนาดของตระกร้า เส้นที่แข็งกว่าสานขึ้นตามแนวตั้ง ความห่างเท่า ๆ กัน ส่วนเส้นไม้ไผ่ที่บาง นิยม สานตามขวาง ขึ้นมาเรื่อยๆ แน่น มีลักษณะเป็นวงกลมแต่ปากตระกร้าจะกว้างกว่าก้นตระกร้า พอได้ขนาดตามต้องการใช้ไม้ไผ่ ขนาด ๑ นิ้ว ทำให้เป็นวงกลมและวางไว้ที่ขอบปากตระกร้า ใช้ไม้ไผ่ส่วนที่ตั้งขึ้นพันหรือบิดลงไปตามด้านล่างสานลงไป ประมาณ ๑ นิ้ว จนแน่นไม่หลุด ตัดเศษที่เหลือทิ้ง ตกแต่ง ให้สวยงาม

๔ ใส่หูหรือที่นิ้ว ซึ่งทำจากไม้ไผ่และโค้งงอได้ใช้เชือกหรือหวายพันให้แน่น หรือใช้เชือกที่เป็นสีพันที่มีมือจับ จนมิดนำไปใช้งานหรือขายได้

๕. หากต้องการเก็บไว้ใช้งานได้นานทาเล็กเกอร์เคลือบไม้ไผ่ทั้งด้านในและด้านนอก แล้วนำไปตากแดด ให้แห้ง

สาขาที่ ๓ อุตสาหกรรม

การตีเหล็ก คือกระบวนการขึ้นรูปโลหะโดยการใช้ความร้อนทำให้เหล็กอ่อนตัวลง แล้วใช้แรงกล (เช่น การทุบด้วยค้อน) เพื่อเปลี่ยนรูปร่างให้กลายเป็นเครื่องมือหรือสิ่งของตามที่ต้องการการตีเหล็กไม่ใช่แค่การใช้แรงทุบ แต่เป็นศาสตร์แห่ง "จังหวะและอุณหภูมิ" ที่ต้องอาศัยความอดทนและความเข้าใจในธรรมชาติของวัสดุ เพื่อเปลี่ยนก้อนเหล็กธรรมดาให้กลายเป็นงานศิลปะหรือเครื่องมือที่ทรงพลัง

หลักการสำคัญของการตีเหล็ก

กระบวนการตีเหล็กอาศัยการเปลี่ยนแปลงสมบัติทางกายภาพของโลหะผ่านขั้นตอนหลัก ดังนี้

การทำให้ร้อน เหล็กจะถูกเผาในเตาจนถึงอุณหภูมิที่เหมาะสม (ประมาณ ๘๐๐°C - ๑,๒๐๐°C) จนเหล็กเปลี่ยนเป็นสีส้มหรือเหลืองสว่าง ในสภาวะนี้พันธะภายในโลหะจะคลายตัวทำให้เหนียวและขึ้นรูปได้ง่าย

การขึ้นรูป ช่างจะนำเหล็กมาวางบนทั่ง แล้วใช้ค้อนทุบเพื่อรีดให้ยาวขึ้น ทำให้แบน หรือเจาะรู

การชุบแข็ง เมื่อได้รูปร่างที่ต้องการ จะนำเหล็กไปจุ่มในน้ำหรือน้ำมันอย่างรวดเร็ว เพื่อให้โครงสร้างโมเลกุลเรียงตัวใหม่ให้มีความแข็งมากขึ้น

การคืนไฟ หลังจากชุบแข็ง เหล็กจะเปราะแตกง่าย จึงต้องนำมาอุ่นร้อนอีกครั้งในอุณหภูมิต่ำ เพื่อลดความตึงเครียดของเนื้อเหล็ก ทำให้เหล็กมีความเหนียว ไม่หักง่ายเมื่อใช้งาน

ประชาชนชาวบ้าน

ช่างตีเหล็ก นายสัมพันธ์ ไกล่การค้า

เกิดเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๐๙ อายุ ๖๐ ปี

อาชีพ รับจ้างตีเหล็ก/ทำนา

ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๑๙/๕ หมู่ที่ ๕ บ้านห้วยเตี๋ย ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ที่มา : สืบทอดความรู้จากรุ่นบิดา และลุง

องค์ความรู้ : ตีมีด เคียว เสียม คีมคีบถ่าน เครื่องมือทางการเกษตร

วิธี/ขั้นตอนในการทำ

๑. นำเหล็กมาตัดตามรูปตามขนาด
๒. เผาเหล็กให้แดง นำมาตีให้ได้รูปร่าง แล้วใช้ตะไบเหล็กฝนให้เรียบ
๓. นำเหล็กไฟเผาไฟให้แดงพอสมควร แล้วนำมาชุบน้ำ ทิ้งไว้ให้เย็น
๔. นำมาลับคมให้คมตามต้องการ เป็นอันเสร็จ

สาขาที่ ๔ การแพทย์ไทย

การรักษาแบบ “การแพทย์แผนไทย” คือระบบการดูแลสุขภาพที่เกิดจากภูมิปัญญาที่สั่งสมมานับพันปี โดยมีรากฐานความเชื่อว่าร่างกายมนุษย์ประกอบด้วย ธาตุทั้ง ๔ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) หากธาตุใดธาตุหนึ่งพิการ (บกพร่อง) หรือกำเริบ (เกินพอดี) จะทำให้เกิดอาการเจ็บป่วย

(การใช้สมุนไพร)

ใช้สมุนไพรทั้งในรูปของพืช สัตว์ และแร่ธาตุ มาปรุงเป็นตำรับยา โดยเน้นการใช้ ไปแก้ธาตุที่เสียสมดุล

รสรเย็น แก้ไข้ ลดความร้อนในร่างกาย

รสร้อน ขับลม ช่วยย่อยอาหาร กระตุ้นเลือดลม

รสฝาด สมานแผล แก้ท้องเสีย

รสรอบเย็น บำรุงหัวใจ แก้แก้อ่อนเพลีย

ปราชญ์ชาวบ้าน

นายพอแปร สุธกุลโชคดี

เกิดวันที่ -/-/๒๕๐๖ อายุ ๖๓ ปี

อาชีพ ทำนา/ทำไร่

ที่อยู่ ๖๕/๒ หมู่ที่ ๕ บ้านห้วยเตือ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ที่มา : ได้รับการถ่ายทอดมาจากลุง - น้า และผู้เฒ่าผู้แก่ ที่มีความรู้ในชุมชน องค์ความรู้ การใช้สมุนไพร รักษาโรคตามอาการ

วิธี/ขั้นตอนในการทำ

- เก็บสมุนไพรมาแล้วนำมาทำความสะอาดแล้วตำทันที โดยใช้สมุนไพรสด และคัดเลือกสมุนไพร
- เก็บมาตากแห้งแล้วนำมาตำตี๋ม

สาขาที่ ๕ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

การบวชป่า ป่าไม้ ถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์น้อยใหญ่ ทั้งยังช่วยรักษาสสมดุลของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งช่วยดูดซับคาร์บอน และในขณะเดียวกันก็ยังสามารถทำหน้าที่เป็นโรงงานผลิตออกซิเจน

แต่ปัจจุบันยังมีคนหาประโยชน์จากป่าโดยไม่คำนึงสิ่งที่ตามมา เช่น การลักลอบตัดต้นไม้ ทำให้ต้นไม้ใหญ่อายุหลายร้อยถูกตัดโค่น เหลือเพียงตอจำนวนมาก

ดังนั้นเพื่อที่จะรักษาผืนป่าให้คงอยู่ต่อไป ชาวบ้านจึงได้นำความเชื่อ โดยเฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาพุทธที่อยู่คู่กับสังคมไทยมายาวนานมาเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงให้คนตระหนักถึงความสำคัญของต้นไม้ด้วยการทำพิธี “บวชต้นไม้” หรือ “บวชป่า”

การทำพิธีบวชต้นไม้ หรือ บวชป่า ถือเป็นกุศโลบายในการรักษาป่าของชาวบ้านไม่ให้ใครมารุกล้ำทำลายป่าไม้ ด้วยการนำจิ้วรมาห่มให้กับต้นไม้ เช่นเดียวกับการบวชพระ ซึ่งวิธีนี้จะส่งผลต่อจิตใจของคน ทำให้มองสถานภาพของต้นไม้เปลี่ยนไปจากเดิม โดยต้นไม้ที่จะทำพิธีการบวชนั้นจะขึ้นอยู่กับความเชื่อและเจตนาของชุมชนเอง แต่ส่วนมากจะเน้นต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ เนื่องจากมีความสำคัญต่อระบบนิเวศ จัดขึ้นทุก ๆ ปี ณ หมู่ 3 บ้านป่าแป๋ ต.ป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

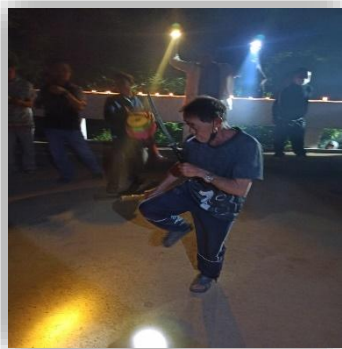
สาขาที่ ๖ ศิลปกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ การละเล่นพื้นบ้านและการนันทนาการ เช่น การขับร้องเพลงอีแซว ลำตัด ลิเก หมอลำ โนรา เป็นต้น ซึ่งในตำบลป่าแป๋ หมู่ ๑๒ บ้านแม่อุ้มป๋อก ได้มีปราชญ์ชาวบ้านที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรม การรำดาบ แบบโบราณไว้

ชื่อ นายหริทุ ชูติมาพิเศษสม เกิดเมื่อวันที่ - - พ.ศ. ๒๔๙๘ อายุ ๖๙ ปี

ที่อยู่ ๒๗/๗ หมู่ที่ ๑๒ บ้านแม่อุ้มป๋อก ตำบลป่าแป๋ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การศึกษาเรื่องราวของงานพื้นบ้าน เป็นการศึกษารากฐานวัฒนธรรมที่กลุ่มชนในท้องถิ่นต่างๆ ที่มีเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาที่เหมือน ๆ กัน มีวิถีชีวิต หรือการดำเนินชีวิตสืบต่อ เนื่องกันมา เรียกได้ว่าเป็นการสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการ ดำเนินชีวิตประจำวัน การทำมาหากิน การละเล่น ความคิด ความเชื่อ หรือ การสร้างสรรค์สิ่ง ต่างๆ ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองด้านความสะดกสบายในชีวิต ที่เป็นการกระทำ สืบทอดกันมา ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่เราต้องศึกษาถึงภูมิหลังทางสังคม และวัฒนธรรมของการ ดำเนินชีวิต นักวิชาการทางวัฒนธรรมจึงรวมเรียกการสืบทอดดังกล่าวว่าคติชาวบ้าน

สาขาที่ ๗ ภาษาและวรรณกรรม

ด้านโภชนาการ มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านอาหารไทย/ตำรับอาหาร

กลุ่มสตรีแม่บ้าน หมู่ ๗ บ้านห้วยฮากไม้ใต้ ตำบลป่าแป๋ อำเภอสระเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ได้รับรางวัลชนะเลิศ ในการประกวดทำอาหาร ในงาน วันรำลึกธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ทาง องค์การบริหารส่วนตำบลจัดขึ้น ในวันที่ ๑ มีนาคม ของทุกปี เพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ซึ่งมีความสามารถด้านโภชนาการ มีความรู้ความชำนาญเรื่องการทำขนมไทย และอาหารคาว ผู้ทรงเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทรงมีพระปรีชาสามารถอันล้ำเลิศในด้านโภชนาการ

การจัดงานในครั้งนี้จึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนได้แสดงทักษะความสามารถ เพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมด้านอาหาร และเป็นการน้อมนำแนวทางด้านโภชนาการของพระองค์มาปรับใช้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้แก่ครอบครัวและชุมชนสืบไป

การรวมกลุ่มแม่บ้านบ้านป่าแป๋ ต.ป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน คือการรวมตัวกันของสตรีในชุมชน โดยมีพัฒนาการจังหวัดให้การสนับสนุน เพื่อทำกิจกรรมสร้างอาชีพเสริม เช่น การทำอาหาร การทอผ้า และจักสาน ซึ่งผลผลิตได้รับการส่งเสริมเป็นสินค้า OTOP ของตำบลป่าแป๋ เพื่อสร้างรายได้ให้ครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อสังคมอื่น ๆ อาทิ กลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มธนาคารข้าว

สาขาที่ ๘ ด้านอื่นๆ

- พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า เป็นความเชื่อเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษที่เป็นหัวใจสำคัญของชาวดำบลป่าแป๋ พิธีนี้ไม่ใช่แค่เรื่องไสยศาสตร์ แต่เป็นกุศโลบายที่ใช้สร้างความรักความสามัคคีในเครือญาติที่สืบเชื้อสายเดียวกัน (สายตระกูลเดียวกันเรียกว่า “ผีเดียวกัน”)

วัตถุประสงค์หลัก

การรวมญาติ เป็นวันที่ลูกหลานในตระกูลซึ่งอาจแยกย้ายไปทำงานต่างถิ่น ต้องกลับมารวมตัวกันเพื่อกราบไหว้บรรพบุรุษ

การบอกกล่าวสมาชิกใหม่ หากมีการแต่งงานใหม่ หรือมีเด็กเกิดใหม่ในตระกูล จะต้องมาทำพิธี “บอกกล่าวผีปู่ย่าผีบ้านผีเรือน” ให้รับรู้และคุ้มครอง

ขอขมา หากสมาชิกในครอบครัวกระทำการที่เป็นการล่วงเกิน (เรียกว่า “ผิดผี”) ก็จะใช้โอกาสนี้ทำพิธีขอขมาเพื่อให้จิตใจสงบสุข

ช่วงเวลาในการจัดพิธี

มักนิยมจัดกันในช่วง เดือน ๙ เหนือ (ประมาณเดือนมิถุนายน) ซึ่งเป็นช่วงก่อนเริ่มฤดูกาลทำนา หรือบางตระกูลอาจจัดในช่วงเทศกาล สงกรานต์ เพื่อให้สอดคล้องกับวันที่ลูกหลานกลับบ้าน

สถานที่ประกอบพิธี

หอดผี ส่วนใหญ่ตระกูลใหญ่จะมี “หอดผี” หรือศาลเพียงตาตั้งอยู่บริเวณบ้านของ ผู้เฒ่าผู้แก่ (ผู้อาวุโสสูงสุดในตระกูลที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาผี)

บ้านประธานตระกูล หากไม่มีหอดผีแยกต่างหาก จะทำพิธีที่ “หิ้งผี” บนเรือนของผู้อาวุโสที่เป็นประธานสายตระกูล หรือบนบ้าน

เครื่องเซ่นไหว้ที่สำคัญ

มักประกอบด้วย

ไก่ต้ม มักใช้ไก่คู่ (ตัวผู้และตัวเมีย) เป็นเครื่องเซ่นหลัก

เหล้าขาว ใช้สำหรับประพรมหรือถวายตามความเชื่อ

สวยดอกไม้ กระทงกรวยใส่ดอกไม้ ธูป เทียน

ผ้าไหม/เครื่องแต่งกาย เพื่อเป็นการถวายผ้าไหมให้บรรพบุรุษได้สวมใส่

อาหารพื้นเมือง ข้าวเหนียว ขนมห้อย (ขนมเทียน) และผลไม้ตามฤดูกาล

ลำดับพิธีการ (โดยสังเขป)

- การทำความสะอาด ลูกหลานช่วยกันทำความสะอาดหอดผีและเตรียมอาสนะ

-การอัญเชิญ ผู้อาวุโส หรือ นำทางจิตวิญญาณ กล่าวคำอัญเชิญดวงวิญญาณปู่ย่าตายายลงมารับเครื่องสังเวย

-การเสี่ยงทาย ในบางพื้นที่อาจมีการ “ดูลักษณะคางไก่” เพื่อทำนายว่าปีนี้ลูกหลานจะอยู่เย็นเป็นสุข หรือผลิตผลทางการเกษตรจะเป็นอย่างไร

-การล้อมวงกินข้าว หลังจากเสร็จพิธี เครื่องเช่นไหว้เหล่านั้นจะนำมาแบ่งกันรับประทานในหมู่ญาติพี่น้อง ถือเป็น “ของมงคล” ที่สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว

